

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 258

İSLAM HUKUK DÜŞÜNCESİNDE
MALİ MÜKELLEFİYETLER AÇISINDAN
NİSAP

Yrd. Doç. Dr. Temel KACIR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj & Kapak
FCR

Baskı & Cilt
SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Caddesi Kültür Çarşısı No: 7 / 101-102
İskitler - Ankara Tel: 0 312. 341 00 02
(Sertifika no: 14721)

1. Baskı: Ocak 2018

ISBN: 978-605-9652-63-6

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İSLAM HUKUK DÜŞÜNCESİNDE
MALİ MÜKELLEFİYETLER
AÇISINDAN
NİSAP

Yrd. Doç. Dr. Temel KACIR

Ankara 2018

Yrd. Doç. Dr. Temel KACIR, 1972 yılında Bayburt'ta doğdu. 1997 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Memuriyet hayatına 1996'da Diyanet İşleri Başkanlığında başladı. İmam Hatip, Dini Yüksek İhtisas Merkezlerinde Eğitim Görevlisi ve Dini Yüksek İhtisas Merkezleri Daire Başkanlığı görevlerinde bulundu. 2007 yılında Gazi Üniversitesi İslam Hukuku Anabilim Dalında Yüksek Lisansını, 2013 yılında Atatürk Üniversitesi İslam Hukuku Anabilim Dalında Doktorasını tamamladı. 2016 yılından itibaren Manisa Celal Bayar Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	11
I. METODOLOJİ ÜZERİNE	11
A. Araştırmanın Konusu ve Önemi	11
B. Araştırmanın Kapsamı	13
II. KAYNAKLAR	14
III. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	17
A. Mal Kavramı	17
B. Mükellefiyet Kavramı	25
C. Nisap Kavramı	28

BİRİNCİ BÖLÜM

KLASİK DÖNEM FIKİH KÜLTÜRÜNDE MALİ NİSAPLAR	31
1.1. ZEKÂTTA NİSAP	33
1.1.1. Altın ve Gümüşte Nisap	34
1.1.2. Hayvanlarda Nisap	43
1.1.2.1. Deve	43
1.1.2.2. Koyun	47
1.1.2.3. Sığır	48
1.1.2.4. At	50
1.1.3. Ticaret Mallarında Nisap	52
1.1.4. Tarım Ürünlerinde Nisap	56
1.1.5. Maden ve Definelerde Nisap	59
1.2. FITİR SADAKASINDA NİSAP	63
1.3. FİDYEDE NİSAP	68
1.4. KURBANDA NİSAP	74
1.5. HACDA NİSAP	75
1.6. KEFARETTE NİSAP	79
1.6.1. Oruç Kefareti	81
1.6.2. Yemin Kefareti	82
1.6.3. Zihar Kefareti	84
1.6.4. Katil Kefareti	86
1.6.5. Adetli Kadınla Cinsî Münasebette Bulunma Kefareti	86
1.6.6. İhramlıyken Traş Olma ve Avlanma Kefareti	88
1.7. DİYETTE NİSAP	90
1.8. HIRSIZLIKTA EL KESMEDE NİSAP	94
1.9. MEHİRDE NİSAP	99
1.10. NAFKADA NİSAP	103

İKİNCİ BÖLÜM

MODERN DÖNEMDE NİSAP KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMLAR VE BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ -----	115
2.1. MODERN DÖNEMDE NİSAP KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMLAR VE GEREKÇELERİ -----	117
2.1.1. Nisapların Muhafaza Edilmesini Savunan Yaklaşım -----	119
2.1.2. Nisapların Yeniden Tespit Edilmesini Savunan Yaklaşım ----	120
2.1.3. Nisapların Ortalamasının Alınmasını Savunan Yaklaşım-----	127
2.2. NİSAP KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMLARIN GEREKÇELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ -----	131
2.2.1. Kur'an-ı Kerim'de Nisapların Zikredilmemesi -----	131
2.2.2. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Taif Halkını Zekâtтан Muaf Tutması	133
2.2.3. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Himyer Kralına Yazdığı Mektup ---	137
2.2.4. Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Nisapların Eşitliği -----	139
2.2.4.1. <i>Dirhem ve Dinar</i> -----	139
2.2.4.2. <i>Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Hayvan Fiyatları</i> ----	156
2.2.4.3. <i>Toprak Ürünleri Nisap Ölçüsü Olarak "Sa" Kavramı</i> -----	169
2.2.5. Hz. Ömer'in Gümrük Vergisi Oranını Düşürmesi -----	181
2.2.6. Hz. Ömer'in Beni Taglib Kabilesinden Zekâtın İki Katı Cizye Alması-----	184
2.2.7. Hz. Ömer'in Atlardan Zekât Alması-----	187
2.2.8. Olağanüstü Zamanlarda Yeni Vergilerin Konması -----	188
2.2.9. Malda Zekâtтан Başka Bir Hakkın Varlığı -----	191
2.2.10. Zekâtın Vergi Olarak Kabul Edilmesi -----	193
2.2.11. Nisabın Bir Sene Geçimlik Olarak Değerlendirilmesi -----	201
2.2.11.1. <i>Temel İhtiyaçlar (Havaic-i Asliyye)</i> -----	208
2.2.11.2. <i>Zengin ve Fakir</i> -----	220
2.3. NİSAPLA İLGİLİ YAKLAŞIMLARIN FIKIH USÛLÛ SİSTEMATİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ -----	234
2.3.1. Taabbudî ve Ta'lîlî Hükümler-----	235
2.3.2. Has Lafızlarla İlgili Usûlî Kaideler Boyutuyla Nisap -----	244
SONUÇ -----	259
KAYNAKÇA -----	263

KISALTMALAR

a. mlf.	: Aynı müellif
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
dğr.	: Diğerleri
h.	: Hicri
Hz.	: Hazret
md.	: Madde
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa Sayısı
trc.	: Tercüme eden
thk.	: Tahkik, tahkik eden
tlk.	: Ta'lik, ta'likini yapan
ts.	: Tarihsiz
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
v.	: vefat
vd.	: Ve devamı
Yay.	: Yayınları
yy.	: Basım yeri yok

ÖN SÖZ

Hayatın tüm alanını kuşatan İslam dini, insanın Rabbi, toplum ve eşya ile ilgili olan bütün ilişkilerini düzenlemiştir. Bu sistemde malî mükellefiyetler, hem Allah hakkı hem de kul hakkı içerisinde yer almaktadır. Ubudiyet açısından dinî ve dünyevî hayat olarak bölünmeyi kabul etmeyen İslam dininde, ibadet ile muamelat içiçe girmiştir. Bu nedenle mükellefiyet açısından Allah hakkı ile kul hakkı eşit düzlemedir. Ancak malî mükellefiyetler, mal varlığı bakımından belirli düzeyde olma şartı ile diğer mükellefiyetlerden ayrılmıştır. İleri sürülen ölçülerin bütün malî mükellefiyetlerde eşit derecede olmadığı açıktır. Fakat bu ölçülerin değişen hayat standartları ile bağlantısı ve günün iktisadî koşullarına göre yeniden tespit edilebilir olup olmaması önem arz etmektedir.

İlk dönemlerde malî mükellefiyetlerden herbiri ayrı ayrı değerlendirilmiş, günün şartlarına göre değişebilen ve değişime kapalı olan diye ikiye ayrılmıştır. Sanayi devriminden sonra ise, malî mükellefiyetlerin tamamının değişkenliği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Bu çalışmada malî mükellefiyetlerin tamamı ele alınarak, vahiy sürecinden günümüze kadar ümmetin uygulaması ve bu konuda ileri sürülen gerekçelerin konumuz açısından delil olma değerinin tespiti yapılarak bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkıları olan ve ilmi hayatımın her aşamasında kendilerinden istifade ettiğim değerli hocalarıma, maddî ve manevî desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen rahmetli babama ve vefakâr anneme, ayrıca bu eserin basımını gerçekleştiren Fecr Yayınevine teşekkürü bir borç bilirim.